

Mikulášek, Alexej

Arizace optikou vědy a umění

Opera Slavica. 2019, vol. 29, iss. 1, pp. 65-72

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2019-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141226>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- POSPÍŠIL, I.: *Spálená křídla. Malý průvodce po české recepci ruské prózy 70. a 80. let 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.
- POSPÍŠIL, I.: *The Crisis of Tradition in Russian Literature and the Postmodernist Atmosphere*. In: *Postmodernism in Literature and Culture of Central and Eastern Europe*, Katowice 1996, s. 123–130.
- POSPÍŠIL, I.: *Tvar a funkce metarománu*. Světová literatura 1984, č. 3, s. 251–253.
- POSPÍŠIL, I.: *Žanrovýje poiski v proizvedenijach A. Solženicyna*. In: DĄBROWSKA, M., GŁUSZKOWSKI, P. (eds): *Aleksander Solženicyn i rosyjska emigracja*. Warszawa–Toruń: Instytut Rusycystyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2018, s. 65–72.
- POTRYKUS-WOŹNIAK, P.: *Słownik nowych gatunków i zjawisk literackich*. Warszawa–Bielsko-Biała: ParkEdukacja, 2010.

<https://doi.org/10.5817/OS2019-1-10>

Arizace optikou vědy a umění

HRBÁČEK, M. (ed.): *Židovský kultúrny fenomén v stredoeurópskom kontexte II. / Zsidó kultúra közép-európai kontextusban II*. Galanta: Oz Art Danubius, 2017, 138 str. ISBN 978-80-89856-08-4.

Recenzovaný sborník je publikačním výstupem ze stejnojmenné konference, jejíž druhý ročník proběhl v říjnu roku 2016 na půdě Fakulty středoevropských studií UKF v Nitře. Cílem konference, jak uvádí editorka svazku, „*bolo poukázat na historické fakty holokaustu v stredoeurópskom kontexte, ako aj literárne stvárnenie danej problematiky*“.

V prvním diskusním bloku se především badatelé z Univerzity Komenského v Bratislavě (Eduard Nižňanský, Michala Lónčíková) a Historického ústavu Slovenské akademie věd (Ivan Kamenec) „*zamerali na tému arizácie židovského majetku na Slovensku. Manipulácia s osudmi približne 136 tisíc židov, ktorí v roku 1930 na Slovensku žili, bola na istý čas nekompromisne v rukách politických predstaviteľov. Tí dovolili, aby sa táto komunita najskôr hospodársky, neskôr aj absolútne zlikvidovala. Majetok vtedy asi každého piateho Slováka, predstavujúci 38 % národného bohatstva, bol postupne na základe noriem vydaných v rokoch 1939 až 1944 arizovaný*“.¹

Badatelé z Holocaust Memorial Center v Budapešti (Szaboles Szita a András Szécsényi) se pak zabývají tematikou vyhlazovacích a pracovních táborů.

1 Citujeme z Předmluvy. HRBÁČEK, M. (ed.): *Židovský kultúrny fenomén v stredoeurópskom kontexte II. / Zsidó kultúra közép-európai kontextusban II*. Galanta: Oz Art Danubius, 2017, s. 5.

Druhý blok přednášek „*bol venovaný umeleckému stvárneniu holokaustu a postholokaustu v stredoeurópskom umení.*“² Jednak zaznělo několik vědeckých přednášek (Tibor Žilka, Marta Žilková, Magdalena Hrbáček), současně se však „*predstavili súčasní autori, ktorí sa venujú židovskej kultúre. Zo svojej tvorby priniesol niekoľko básní Milan Richter, čítali sa úryvky z románu Židovka od Andrey Coddington, Anton Baláž predstavil svoj autorský náhľad na román Krajina zabudnutia. Je to príbeh mladých židoviek Miriam a Emy, prežívajúcich spolu dramatické chvíle v Osvienčime. Denisa Fulmeková predstavila svoju knihu Konvália, čo je príbeh zakázanej lásky katolíckeho kňaza, básnika a mladej židovky na pozadí vojny i politických perzekúcií.*“ (Tamtéž.) Ukázky z tvorby těchto autorů a připomínaných děl představují náplň Literární přílohy, a to ve slovenském originále a maďarském přetlumočení.

Budeme-li sumarizovat, sborník nabízí čtenářům obsáhlé a materiálově bohaté příspěvky Eduarda Nižňanského (Arizácie ako politický, hospodársky i morálny problém slovenskej spoločnosti),³ Ivana Kamence (Reflexia arizácie, jej priebehu a výsledkov v slovenskej spoločnosti),⁴ Michaly Lônčikové (Prominentní arizátori v okrese Banská Bystrica v rokoch 1939–1945),⁵ Marty Žilkové (Postholokaust v stredoeurópskom umení),⁶ spisovatele Antona Baláže (Osvienčim v mojom románe *Krajina zabudnutia* a v jeho reálnom predobraz),⁷ Tibora Žilky (Láska v čase [morálnej] cholery).⁸ Následuje blok tří maďarských příspěvků (Szabolcs Szita: Gyógyíthatatlan sebek. Magyarok az SS Auschwitz-Birkenau Lägerbirodalmában⁹; András Szécsényi: Egyetemi és főiskolai önkéntes munkaszolgálat Magyarországon (1935–1944), különös tekintettel a kötelező munkaszolgálatral való összefüggésekre¹⁰; Magdaléna Hrbáček: A személyes identitás keresése Andrea Coddington prózájában¹¹). Literární přílohu (Irodalmi melléklet) představují úryvky z děl Denisy Fulmekové *Konvália* (Bratislava: Slovart, 2016¹²), Andrey Coddington *Židovka* (Bratislava: Ikar, 2010¹³) a Milana Richtra *Úvahy a básne*¹⁴.

2 Tamtéž, s. 5.

3 Tamtéž, s. 7–27.

4 Tamtéž, s. 29–40.

5 Tamtéž, s. 41–58.

6 Tamtéž, s. 59–70.

7 Tamtéž, s. 71–75.

8 Tamtéž, s. 77–85.

9 Tamtéž, s. 87–88.

10 Tamtéž, s. 89–108.

11 Tamtéž, s. 109–113.

12 Tamtéž, s. 117–124.

13 Tamtéž, s. 125–131.

14 Tamtéž, s. 133–137.

Sborník obsahuje mnohé příspěvky, které by si zasloužily podrobnější shrnutí, analýzu nebo komentář. Připomenout lze jen některé. Např. Eduard Nižňanský sleduje ve svém příspěvku „arizaci“ jako politický, hospodářský a morální problém slovenské společnosti. V antisemitismu spatřuje „niekoľko rovín. Bola to klasická kresťanská rovina, ktorá vychádzala zo stereotypov pôvodného antijudaizmu v zmysle Židia ukrižovali Krista [...] Židia neprijali Krista ako Mesiáša [...]. Národno-jazyková rovina vychádzala z tvrdenia, že Židia nie sú Slováci. Jazykové stanovisko bolo ovplyvnené aj tým, že Židia rozprávali nemecky, maďarsky, prípadne jidiš. Antisemitizmus sa prejavoval aj v politickej rovine. Židia z pohľadu HSLS boli predstaviteľmi liberálnej, prípadne aj ľavicovej politiky. V tomto ohľade sa v tvrdeniach i praxi HSLS manipulovalo s pojmom židobolševizmus. Ďalšou dôležitou rovinou, ktorá rozhodujúcim spôsobom ovplyvnila sledovaný problém arizácií, bol hospodársky antisemitizmus.“¹⁵ Nižňanský sleduje průběh arizace a likvidace židovského majetku, předmětem bádání se mu tak stává především „inštrumentalizácia a inštitucionalizácia hospodárskej roviny antisemitizmu“, jeden ze článků cesty „od definície ‚žida‘ v roku 1939 (nariadenie 63/1939 Sl. z.), súpis židovského majetku, arizácie a likvidácie židovských firiem a živností, cez označenie Židov (nariadenie 198/1941 Sl. z.), až k ich deportáciám do nacistických koncentračných táborov.“¹⁶ Podrobně sleduje zásahy státu do židovských živností, obchodů a firem, státu zastupovaného institucemi jako Hospodárska úradovňa predsedníctva vlády (od září 1940 Ústredný hospodársky úrad), v případě zemědělský majetku šlo o Štátny pozemkový úrad a Fond pre správu poľnohospodárskych majetkov, popisuje přijímání arizační legislativy, tzv. fázi evoluční (přijetí zákona 113/1940 Sl. z.) a „revoluční“ (přijetí ústavního zákona 210/1940 Sl. z. a činnost Ústředního hospodářského úřadu), přičemž uvádí, že v „predchádzajúcom období propagandisticky rozširovaná predstava, že ‚židovský majetok získajú všetci Slováci‘, sa stratil/a/ v straníckom a gardistickom klientelizme a rodinkárstve“.¹⁷ Pozornost pak věnuje i vztahu slovenské majority k židovské minoritě, tedy soustředí se na „sociálne prostredie (okolie) holokaustu“ a na „problém lokálnych agresorov, realizátorov holokaustu na lokálnej úrovni – včítane nižších zložiek exekutívy – správnych i samosprávnych orgánov“.¹⁸

Ivan Kamenec vnímá „arizaci“ v širších historických souvislostech, nejen historického antisemitismu, protože snaha obohatit se na cizí účet je podstatně starší než nenávisť a opovržení vůči všemu skutečně nebo domněle židovskému. Uvádí doslova: „Na reflexiu arizácie zo strany väčšinového obyvateľstva sa nestačí pozerat', resp. ju kriticky hodnotiť iba cez dobové javy z rokov 1939 – 1945. Arizačný proces

15 Tamtéž, s. 7–8.

16 Tamtéž, s. 8.

17 Tamtéž, s. 15.

18 Tamtéž, s. 16–17.

totiž vážne a na celé desaťročia poznamenal právne a morálne zmýšľanie a cítenie väčšiny spoločnosti, ktorá znova pasívne, apaticky, niekedy azda aj so zadostučinami prijímala také udalosti, akými boli povojnové protizidovské výtržnosti (napríklad pogrom v Topoľčanoch 24. septembra 1945), kolektívne odnímanie politických, hospodárskych a občianskych práv tunajším obyvateľom nemeckej, resp. maďarskej národnosti, ako aj „znárodňovací proces“ po roku 1948 vychádzajúci z ideologických triednych pozícií. Napokon, aj masívne rozkrádanie štátu po roku 1989 pod rúškom privatizácie svedčí o katastrofálne nízkom právnom, občianskom a morálnom vedomí obyvateľstva.“ V této souvislosti klade i řečnickou otázku „Nezačala u nás táto deštrukcia práve arizačným procesom v rokoch 1939 – 1945? A ak áno, uvedomujeme si to dostatočne?“¹⁹ Ale i to má širší souvislosti, stačí připomenout i jiné „přesuny majetku“ než badatelé důkladně analyzovanou arizaci (nebo tzv. arizaci). Dvacáté století je těmito „přesuny majetku“ prostoupeno, a roli sehrály nejen obě světové války a jejich důsledky (konfiskace, retribuce, bankroty), ale i velká hospodářská krize s možností obohatit se lehce na cizí účet, i pauperizace. Jde samozřejmě rovněž o konfiskaci majetku v době pomnichovské, v době protektorátní, a samozřejmě i v době těsně poválečné, spojené s dekrety prezidenta republiky o konfiskaci majetku „Němců, kolaborantů a zrádců“ a vůbec o znárodňovací procesy do roku 1948, jež byly masivnější než arizace (znovu připomeňme, že majetek byl nejednou znehodnocen, noví majitelé neměli ke snadno nabytému majetku žádný vztah a využívali jej ke svým potřebám, nebyly schopni zajistit jeho efektivitu, jako v případě vyhlášených „židovských hospod“, jež byly arizátory „vypity do dna“, metaforicky napsáno).

Jen na okraj: majetkoprávních otázek se týkaly dekrety č. 5/1945 Sb. z 19. 5. 1945 (o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody), dále dekret č. 12/1945 Sb. z 21. 6. 1945 (o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa), dále např. dekret č. 28/1945 Sb. z 20. 7. 1945 (o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci), rovněž dekret č. 108/1945 z 25. 10. 1945 (o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondech národní obnovy), konečně pak i dekret č. 91/1945 z 19. 10. 1945, o obnovení československé měny.²⁰ A to odhlížíme od nikoli nedůležitého faktu, že „arizace“ byla většinou formou přesunu majetku z jedněch „soukromých rukou“ do druhých, zatímco znárodňování (po roce 1945 a zvláště po r. 1948) je jiný proces, jde o „kolektivizaci“ v jejich různých formách (původní majitel samozřejmě vnímá oba procesy jako identické, tedy loupežné). Taktéž „o něčem jiném“ byla privatizace po roce 1989 (s navazujícími

19 Tamtéž, s. 38.

20 Srov. mj. PEŠEK, J. a kol. (eds): *Německé menšiny v právních normách 1938–1948. Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. Brno: Doplněk 2006.²¹

procesy „tunelování“, korupce, nepotismu, efektu „spálené země“, uzavírání a likvidace podniků etc.). Společný všem těmto „přesunům majetku“ byl a zůstává efekt ignorace elementárních práv a spravedlnosti vůči aktuálním majitelům, držitelům a nositelům hodnototvorného procesu, nejednou rovněž pak ztrátovost, neekonomičnost, dokonce i likvidační efekt (došlo k likvidaci celých odvětví průmyslu). A jestliže platí pro arizaci, že i „*napriek tomu, že bolo zámerom predstaviteľov HSLŠ zainteresovať do arizácií čo najväčší počet osôb, k tým skutočne prosperujúcim firmám a lepším adresám v meste sa väčšinou dostali ľudia s politickými pozíciami alebo konexiami – skrátka úzka skupina protežantov HSLŠ.*“ (M. Lônčíková²²), potom např. „denacifikace“ majetku poválečné německé menšiny (většiny) nebo „privatizace“ socialistických státních podniků a bank se setkávala s analogicky defektními projevy, v prvním případě dokonce s fyzicky likvidačními efekty (tzv. divoký odsun Němců z poválečného Československa, jemuž padlo za oběť na 20 000 osob státem přisuzované non-československé státní identity).

Jako červená nit se všemi příspěvky vine otázka viny a odpovědnosti. Velmi složitý problém, protože má řadu rovin a je velmi jednoduché zjednodušovat, nálepkovat, demonstrovat mravní prevalenci a mravní autoritu k rozsudku. Nařízení a zákony státu byly legislativním rámcem a jednání v souladu s nimi se stalo „legální“, což posilovalo dojem legality jednání těch, kteří se chtěli na arizaci podílet v naivním domnění, že jde o něco zcela přirozeného, zákonného, mravně a politicky dostatečně zdůvodněného. Při tom antisemitské předsudky hrály jen malou, spíše jen „mravně“ (sebe)ospravedlňující roli (antijudaismus dodával předsudek křesťanské prevalence, antisemitská nenávisť sytila pohrdání vůči „podřadné parazitní rase“, xenofobie hrála vůdčí roli při odmítání „přílišného vlivu“ početně marginální minority, zakládající potřebu tzv. „*numerus clausus*“). Získání „konkurenční výhody“ a „bezpracného zisku“ byly a zůstávají hlavními motivy této formy loupeže, jež znamenala ztrátu nejen pro slovenskou majoritu (drastický pokles ve výběru daní, znehodnocení objektů, nesplácení hypoték etc.), ale současně to mělo fatální, existenční důsledky: došlo totiž k záměrné pauperizaci „*židovskej komunity, ktorá smeruje k jej getizácii (židovské pracovní tábory v Novákoch, Seredi, Vyhniach), ako aj k deportáciám do koncentračných táborov.*“²³

Problém viny „slovenské komunity“, jejího podílu na arizaci a spoluodpovědnosti za navazující deportace do pracovních, koncentračních a vyhlazovacích táborů a genocidia obecně je velmi citlivá problematika, složitá a ne vždy jednoznačně řešitelná, vyžaduje maximálně citlivý přístup, zvláště když se operuje s konceptem individuální, nikoli kolektivní viny. Cenná je v tomto smyslu i studie Tibora Žilka, jenž připomíná „Otázku viny“ Karla Jasperse, v níž tento německý filozof po druhé světové

22 Tamtéž, s. 56.

23 Tamtéž, s. 10.

válce rozlišuje čtyři „druhy viny“, a to kriminální, politickou, morální a metafyzickou (Jaspers, 1991²⁴). Sám tento problém řeší v souvislosti s analýzou „rodinného románu“ Denisy Fulmekové „Konvália. Zakázaná láska Rudolfa Dilonga“ (Bratislava: Slovart 2016, úryvek z románu je přetištěn ve slovenštině a maďarštině²⁵). Vidí katolického básníka a kněze (působil mj. i ve slovenské armádě na východní frontě) R. Dilonga jako člověka rozporného, jenž „*aspoň v dvoch oblastiach zjavne prekročil Rubikon*“, a uvádí dva zákazy, jež porušil, a to že „*celibát ako jeden zo zákazov, ktoré kladie katolícka cirkev na svojich duchovných*“ a současně „*negoval zákaz kontaktu so Židmi, dokonca mať milenku (priateľku) z tohto okruhu. Dokázal vybaviť výnimku pre Valériu, aj pre rodinných príslušníkov*“²⁶. O básníkovi soudí, že „*je na jednej strane preexponovaný prorežimový autor, ale už v židovskej otázke sa nemôže pridať k predstaviteľom, ktorí zaujímajú vyhranené protizidovský postoj. Dokonca možno hypoteticky predpokladať, že jeho preexponovanosť súvisí so snahou ochrániť svoju Valériu a dcéru Dagmar*“²⁷. Rozpornost R. Dilonga rozvíjí i v dalších úvahách, když soudí, že i „*z morálneho hľadiska si možno položiť otázku, či Dilongov odchod bez rozlúčenia s matkou jeho dieťaťa, ale aj so samotným dieťaťom možno vôbec ospravedlniť. Ale ich záchrana v čase vojny, v čase surového a nelútostného antisemitizmu si zaslúži uznanie a ťažko tu vyčítať morálne zlyhanie smerom k vlastnej (neoficiálnej) rodine*“²⁸. Básník se k „*židovskej otázke [...] nevyjadroval v zmysle ľudáckej ideológie ani v miernejšej podobe, ale k národnej ideológii Slovenského štátu zostal verný až do smrti*“ (tamtéž). Myslím si, že jistá míra rozpornosti je vlastní každému intelektuálovi, ty katolické jistě nevyjímaje.

V této souvislosti je možné jen naznačit další rozměry problematiky, jež souvisejí s vnímáním literárního díla osobností takto „rozporných“, nebo vůbec dějinných aktérů aktuálně pociťovaných historických „poklesků“ (morálních, politických, ale i kriminálních a jiných). Teoreticky vzato, jeví se jako nutné oddělení osobnosti tvůrce (resp. jeho „aktuálně“ vnímaného „mravního profilu“) od jeho literárního díla, jež přestane být svědectvím o něm (a vlastně i o nás, tedy o našem a právě našem vnímání doby a morálních hodnot), ale stává se čímsi substanciálně jiným, hlubším a bohatším, tedy *literárním uměleckým dílem*. Problém na druhé straně nastává v okamžiku, kdy jsme konfrontováni s pravým protikladem tohoto přístupu k literárnímu dílu, neboť v recepční praxi k podobnému oddělování nemusí docházet, text je chápán jako přímý, nikoli modelový „obraz“ reality, zachycovaných lidí nebo tvůrce, někdy i jako doprovod nebo přímo výraz autorových názorů nebo předsudků, a to nejen ve čtenářské, ale

24 Tamtéž, s. 7–9.

25 Tamtéž, s. 117–124.

26 Tamtéž, s. 81.

27 Tamtéž, s. 82.

28 Tamtéž, s. 83.

i v literárněkritické či dokonce literárněhistorické recepci (představa o autorovi a o jeho mravní a jiné prevalenci či nedostatečnosti je jeden z důležitých recepčních horizontů a očekávání, částečně však i stereotypních to „aktů předporozumění“). „Autotematický“ román Denisy Fulmekové navíc chce být nejen svého druhu svědectvím, vyniká především snahou „autenticky“ pochopit, slovesnou realitou znovu prožít tento vztah, komplexněji porozumět dominujícímu citovému předivu a poutu dvou bytostí si tak blízkých i vzdálených, slovesně kvalitně a působivě uchopit fenomén oné zvláštní „zakázané“ lásky v peripetiích doby, v níž šlo o mnoho – v tom je jeho přednost, alespoň z mého pohledu...

Další poznámka má spíše metodologický charakter a týká se pojmů jako „postholokaust“ a „postkolonialismus“ v souvislosti se sledovanou areálovou problematikou. První z nich je vcelku ústrojný a jasný, zřetelný ve svém vymezení, uplatněný též ve studii Marty Žilkové pojednávající mimo jiné rovněž o knize v žánru literatury faktu od Antona Baláže a nazvané „Transporty nádeje“ (2010), v níž mj. při analýze poválečné situace, do níž byli vrženi lidé hledající cestu do nové Země zaslíbené, připomíná paradox, tedy že v „*časoch vojny sa odohrala obrátená situácia. Židia, ak sa chceli zachrániť, museli citovať Bibliu a odriekať modlitby, po vojne – naopak – museli dokazovať svoje židovstvo. Hoci cesta do zaslúbenej zeme, do Izraela, sa často uskutočnila vo vagónoch pre dobytok, jej koniec – na rozdiel od vojnových časov – bol osvetlený nádejou na záchranu a víziou vytúženej krajiny otcov*“.²⁹ Autorka si mj. všímá Balážem zachycených podob poválečného antisemitismu, toho, že „*odpor voči Židom zo začiatku vychádzal najskôr od obyčajných ľudí, teda zdola a až neskôr zabral širšie politické pozície. Protižidovský odpor súvisel so strachom, že Židia budú chcieť vrátenie majetkov, ktoré počas vojny stratili. Neskôr ich obviňovali z toho, že sa rýchlo dokázali včleniť do života, ba že zastávali významné posty v politike a v hospodárskom sektore. Podozrenia spočiatku končili napádaním a ohrozovaním jednotlivcov, miestami však vyústili až do pogromov (Topoľčany, Kolbasov na východnom Slovensku v r. 1945), neskôr sa preniesli do politiky (v Maďarsku proces s Rajkom, na Slovensku so Slánskym, procesy so sionistami atď.). Strohé až novinárske komentovanie udalostí vyvažuje autor výpoveďami ešte žijúcich Židov z Izraela, ktorí rozprávaním svojich zážitkov emocionálne dopĺňajú fakty z dokumentov a odbornej literatúry*“.³⁰

Druhý termín, tedy „postkolonialismus“, má rovněž své vymezené místo v historickém diskurzu, spojeném zvláště s výzkumem „dědictví kolonialismu a rasismu“, např. *critical whiteness studies*, queer a gender problematiky, také snad s feminismem, a může tedy vyvolávat další otázky „mimoliterární“ platnosti, např. do jaké míry Československo skutečně bylo agrárně surovinovým přívěskem moskevské

29 Tamtéž, s. 62.

30 Tamtéž, s. 63.

metropole, bylo či nebylo předmětem zahraničněpolitických vztahů např. při OSN (při srovnání na Berlíně plně závislého a tedy zcela „kolonizovaného“ Protektorátu se závislostí socialistického Československa na Moskvě), nebo zda je současná politika Moskvy projevem neokolonialismu (či postkolonialismu). Jestli jsme byli v situaci např. afrických zemí, nebo lze diskutovat o analogiích mezi anglickým (či jiným západoevropským) a sovětským (ruským) impériem a metodami jeho udržování (např. zda nejen Kongo či Alžír, ale i Hong Kong, Tchaj-wan či Macao píše „postkoloniální“ dějiny etc. etc.) Jistě zdánlivě odbočujeme, ale současná existence tří „supervelmocí“ států (Čína, Rusko a Spojené státy americké) s ambicemi udržet si, rozšířit nebo získat status globální mocnosti (jediné nebo alespoň jedné ze tří nejvlivnějších), velmoci vojenské, ekonomické, obchodní, vědecké, kulturní s těmi či oněmi imperiálními rysy (silou „měkkou“ nebo „tvrdou“) situaci ještě více komplikuje. Politologický pojem „totalita“ nám badatelskou situaci neusnadňuje, zvolená i nezvolená, zaměnitelná i domněle nezaměnitelná (lze ji však svrhnout) autorita může stejně „pomáhat“ i „škodit“, „posilovat“ i „degradovat“, myslím neodvisle od způsobu své primární konstituce. Naopak analýza současného postavení středoevropských zemí v této hře mocností, naše současné ekonomické a jiné závislosti a pocit „kolonie“ (tento pocit by dokonce mohl opravňovat i pojem „postkolonialismus“, pocit dnes ústící opět ve frustraci a negativismus) by myslím byly velmi zajímavým tématem konference, v níž by středoevropské hledisko a zkušenosti s nejrůznějšími „ismy“ a „anti-ismy“, s deportacemi a zákony posvěcenými „přesuny“, arizacemi a „postarizacemi“, germanizacemi a „postgermanizacemi“, nacionalizacemi a čechizacemi, činěním čehosi „lidovým a národním“, privatizacemi a restitucemi etc. mohly být rovněž inspirativní.

Jak uvádí v již citované Předmluvě editorka svazku, je tato svého druhu kolektivní monografie *„dôkazom toho, že Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr sa postupne ale isto stáva nielen etablovaným pracoviskom výskumu židovskej problematiky v strednej Európe, ale aj priestorom pre rozvoj tolerancie a možností vhodných pre synchronnu a diachronnu interkulturálnu komunikáciu“*. Dokladem toho by mohl být i další svazek, a to z třetího ročníku konference konané v říjnu roku 2017 v Nitře.

Alexej Mikulášek

Literatura:

HRBÁČEK, M. (ed.): *Židovský kultúrny fenomén v stredoeurópskom kontexte II. / Zsidó kultúra közép-európai kontextusban II.* Galanta: Oz Art Danubius, 2017.

PEŠEK, J. a kol. (eds): *Německé menšiny v právních normách 1938–1948. Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi.* Brno: Doplněk 2006.